

TERMINOLOGIK LEKSIKOGRAFIYA

Mirsaydullayeva Shahlo Ulug‘bek qizi
Andijon davlat chet tillari instituti talabasi
Bobomurodova Umida Voxobjon qizi
Andijon davlat chet tillari instituti talabasi
Ilmiy maslahatchi: Odinaxon Ismanova

Annotatsiya: *Ushbu maqolada terminologik leksikografiyaning terminlarni tartibga solish, standartlashtirish va ilmiy muomalaga kiritish jarayonidagi roli haqida qisqacha ma‘lumot beriladi.*

Anmerkung: *Dieser Artikel bietet einen kurzen Überblick über die Rolle der terminologischen Lexikographie im Prozess der Regulierung, Standardisierung und Einführung von Begriffen in den wissenschaftlichen Sprachgebrauch.*

Kalit so‘zlar: *standartlashtirish, predmet, obyekt, milliy terminlar, terminologik lug‘atlar, korpus.*

Schlüsselwörter: *Standardisierung, Subjekt, Objekt, nationale Begriffe, terminologische Wörterbücher, Korpus.*

Zamonaviy fan, texnika va texnologiyaning jadal rivojlanishi har bir sohada yangi tushuncha va atamalarning paydo bo‘lishiga sabab bo‘lmoqda. Ushbu terminlarni tartibga solish, standartlashtirish va ilmiy muomalaga kiritish jarayoni terminologik leksikografiya orqali amalga oshiriladi. Terminologik leksikografiya leksikografiyaning muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, u muayyan soha terminlarini yig‘ish, izohlash va lug‘atlar shaklida taqdim etish bilan shug‘ullanadi.

Terminologik leksikografiya — muayyan fan, kasb yoki faoliyat sohasiga oid terminlarni o‘rganish, tasniflash, izohlash va maxsus lug‘atlarda aks ettirish bilan shug‘ullanuvchi ilmiy-amaliy yo‘nalishdir.

Bu soha:

Terminlarning ma‘nosini aniqlash,

Ularning ilmiy aniqligini ta‘minlash,

Bir ma‘nolilik (monosemiya) prinsipiga rioya qilish,

Terminlarni me‘yorlashtirish va standartlashtirish vazifalarini bajaradi.

Terminologik leksikografiyaning obyekti va predmeti:

Obyekti — muayyan sohaga oid terminlar majmui.

Predmeti — terminlarning shakli, mazmuni, kelib chiqishi, qo‘llanish doirasi va lug‘atda berilish usullari.

Terminologik leksikografiyaning asosiy vazifalari

Terminologik leksikografiya quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Muayyan soha terminlarini yig'ish va saralash
2. Terminlarning aniq va ixcham ta'rifini berish
3. Terminlarni tizimlashtirish va tasniflash
4. Sinonim, omonim va variant terminlarni me'yorlashtirish
5. Milliy terminlarni shakllantirish va xalqaro terminlar bilan uyg'unlashtirish
6. Ilmiy va o'quv jarayonida terminlardan to'g'ri foydalanishni ta'minlash.

Terminologik lug'atlarning xususiyatlari:

Terminologik lug'atlar umumiy izohli lug'atlardan quyidagi jihatlari bilan farq qiladi:

Faqat bitta soha terminlarini qamrab oladi;

So'z emas, termin markazda turadi;

Ta'riflar ilmiy aniqlik asosida beriladi;

Emotsional-ekspressiv bo'yoq bo'lmaydi;

Terminlar odatda bir ma'noli bo'ladi

Terminologik leksikografiyada quyidagi lug'at turlari mavjud:

1. Bir tilli terminologik lug'atlar
 - Termin va uning ilmiy ta'rifi beriladi.
2. Ikki tilli va ko'p tilli terminologik lug'atlar
 - Terminlarning tarjimai va muqobillari keltiriladi.
3. Izohli terminologik lug'atlar
 - Termin kengroq sharhlanadi, ba'zan misollar bilan beriladi.
4. Standartlashtirilgan terminologik lug'atlar
 - Rasmiy me'yor sifatida qabul qilingan terminlarni o'z ichiga oladi.
5. Elektron va korpus asosidagi terminologik lug'atlar
 - Zamonaviy texnologiyalar yordamida yaratiladi.

Termin yaratish va terminologik leksikografiya

Terminologik leksikografiya termin yaratish (terminyasash) jarayoni bilan chambarchas bog'liq. Terminlar:

So'z yasash,

Kalkalash,

Transliteratsiya,

O'zlashtirish yo'li bilan hosil qilinadi.

Leksikograf terminlarni tanlashda:

Qisqalik,

Aniqlik,

Tizimlilik,

Xalqaro moslik kabi mezonlarga amal qiladi.

Zamonaviy terminologik leksikografiyada raqamli texnologiyalar

Bugungi kunda terminologik lugʻatlar:
Elektron formatda,
Onlayn platformalarda,
Sunʼiy intellekt va korpus lingvistikasi asosida yaratilmoqda.
Bu esa:
Terminlarni tez yangilash,
Foydalanuvchiga qulay qidiruv,
Koʻp tillilik imkoniyatini taʼminlaydi.
Terminologik leksikografiyaning ahamiyati
Terminologik leksikografiya:
Ilmiy muloqotning aniqligini taʼminlaydi;
Taʼlim sifatini oshiradi;
Tarjima jarayonini yengillashtiradi;
Milliy terminologiyaning rivojiga xizmat qiladi;
Fan va texnologiya taraqqiyotini qoʻllab-quvvatlaydi.

Terminologik leksikografiya zamonaviy ilm-fan va taʼlimning ajralmas qismi boʻlib, terminlarni tartibga solish, meʼyorlashtirish va ilmiy muomalaga kiritishda muhim rol oʻynaydi. Bu sohaning rivoji ilmiy tafakkur aniqligi va professional muloqot samaradorligini taʼminlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rahmatullayev Sh. Oʻzbek tilining leksikologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2006.
2. Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lugʻati. – Toshkent: Fan, 2002.
3. Madvaliyev A. Oʻzbek terminologiyasi va uning rivojlanish masalalari. – Toshkent: Fan, 2017.
4. Yoʻldoshev M. Leksikografiya asoslari. – Toshkent: Oʻqituvchi, 2010.
5. Sodiqov Q. Til va termin. – Toshkent: Akademyashr, 2015.
6. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – Москва: УРСС, 2004.
7. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. – Москва: Флинта, 2012.
8. Bergenholtz H., Tarp S. Manual of Specialised Lexicography. – Amsterdam: John Benjamins, 1995.
9. Cabré M. T. Terminology: Theory, Methods and Applications. – Amsterdam: John Benjamins, 1999.
10. ISO 704. Terminology work — Principles and methods. – Geneva: International Organization for Standardization, 2009.
11. ISO 1087-1. Terminology work — Vocabulary. – Geneva: ISO, 2000.
12. Svensén B. A Handbook of Lexicography: The Theory and Practice of Dictionary-Making. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

